

ב"א/תשע"ה  
21/04/2015

לכבוד:  
מנהלי מחוזות  
מפקחי המחוזות  
מחמ"דים  
מפקחים כוללים  
מנהלי אגפי / מחלקות חינוך ברשויות המקומיות  
מנהלי בתי"ס העל יסודיים  
מרכזי מקצוע אזרחות בבתי"ס  
מורות ומורים לאזרחות

### הנדון: חוזר מפמ"ר באזרחות תשע"ה 1

שלום רב,

אנו נמצאים כעת ברבעון האחרון של שנת הלימודים תשע"ה. חוזר זה מפרט ומאחד את כלל ההנחיות הקיימות והעדכונים לשנה זו אשר פורסמו במהלך החודשים האחרונים ונמצאים באתר מפמ"ר. תשומת לבכם למודל ההיבחנות בבחינת קיץ תשע"ה, לנהלי דיווח ציונים של נבחנים בע"פ, לנהלי הגשת ציוני מטלת הביצוע ולתהליך הבקרה.

לרשותכם השנה צוות מדריכים רחב היקף, ומגוון אשר נותנים מענה מקצועי בסוגיות שונות על פי תחומי אחריותם ומבקרים בבתי הספר בכל רחבי הארץ. מומלץ לכל מורה להכיר את המדריך/מדריכה של בית ספרכם ולעמוד עמו/עמה בקשר.

חוזרי המפמ"ר אינם נשלחים בדואר אלא מתפרסמים באתר המזכירות הפדגוגית, ובאתר מפמ"ר אזרחות אשר מתעדכן תדיר. מורים לאזרחות שיירשמו ברשימת התפוצה יקבלו בדוא"ל את כל החוזרים וההודעות (אין צורך בחידוש הרשמה למורים רשומים!) החוזר יתפרסם גם במורים לאזרחות קבוצת המורים שלנו בפייסבוק.

התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית יצרה עבורנו הזדמנות לחדש ולהרחיב את אפשרויות ההערכה החלופית הבית ספרית - מטלת הביצוע. אנו מזמינים אתכם להרחיב היכרותכם עם מגוון מטלות הביצוע ומחווי ההערכה, התוכנית להשכלה כללית בנושא חברה וכלכלה, ותוכניות ההעמקה המתחדשות לחטיבת הביניים.

ככל שנה, במהלך חודש מאי תפורסם בהודעה מיוחדת רשימת ימי העיון של הקיץ. אנו מאחלים לכולכם ברכה והצלחה בעבודתכם,

יעל גוראון  
מפמ"ר אזרחות

בלהה גליקסברג  
מפ"א אזרחות בחמ"ד

מוניר עטאר  
מוביל מגזר דרוזי

סאמי אבו באדר  
מוביל מגזר בדואי

ווילד חוש וחיתאם אשקר  
מובילי מגזר ערבי

## תוכן העניינים בחוזר זה:

### 1. תכניות הלימודים

- א. הוראת אזרחות בחטיבות ביניים -עמ' 3-4
- ב. הוראת אזרחות בחטיבה העליונה 4-5
- תוכנית הלימודים לתלמידים המתחילים את לימודיהם בכיתה י' החל משנה"ל תשע"ה
- ג. השכלה כללית- עמ' 5
- ד. חקר והערכה חלופית- עמ' 6
- ה. הרחבה/ הגבר 5 יח"ל- עמ' 6-7

### 2. הנחיות לבחינת הבגרות

- א. כלי עזר- הנושאים המחייבים לתלמידי י"א-י"ב
- אינטרניים ואקסטרניים הנבחים בקיץ תשע"ה- עמ' 8
- ב. מחוון מושגי יסוד- עמ' 8
- ג. מבנה המבחן מקיץ תשע"ה - עמ' 9
- ד. דרכי היבחנות לנבחים אינטרניים ואקסטרניים- עמ' 10
- ה. הנחיות למבחן מותאם - עמ' 10
- ו. עולים חדשים- עמ' 11
- ז. בוחנים בע"פ - עמ' 12
- ח. הרשמה למאגר מומחים - 16

העתקים:

- ד"ר ניר מיכאלי, יו"ר המזכירות הפדגוגית
- גב' אלירז קראוס, מנהלת אגף חברה ורוח המזכירות הפדגוגית
- גב' דליה פניג, ס' יו"ר המזכירות הפדגוגית ומנהלת אגף א' לפיתוח פדגוגי
- גב' דסי בארי, מנהלת האגף לחינוך ע"ס
- ד"ר משה דקלו, מנהל אגף הבחינות
- ד"ר אברהם ליפשיץ, ראש מינהל החמ"ד
- מר עבדאללה חטיב, מנהל אגף החינוך לערבים
- מר מוהנא פארס, ממונה על החינוך הדרוזי
- ד"ר מוחמד אלהיב, ממונה על החינוך הבדואי

## **נושא מס' 1- תוכנית הלימודים**

### **א. הוראת אזרחות בחטיבת הביניים**

תכנית הלימודים באזרחות היא תכנית משותפת למערכת החינוך על מגזריה: הממלכתי, הממלכתי דתי, הערבי והדרוזי. התכנית מבוססת הן על הדגשת המשותף לכל מרכיבי החברה הישראלית והן על ההכרה בייחודן של הקבוצות החברתיות השונות.

בהתאם למדיניות משרד החינוך, לפיה יש ליצור רצף בין התכניות לאורך כל שנות הלימוד, עלה הצורך לעדכן את תכנית הלימודים בחטיבת הביניים- כך שתהווה חלק ראשון מלימודי האזרחות ותניח את אבני היסוד- זיקות ויחסי גומלין בין האזרח והמדינה- וממנה ישתרגו נושאי הלימוד השונים בהמשך הדרך.

במסגרת הלמידה המשמעותית **תכנית הלימודים המותאמת לחט"ב** מכילה שני מרכיבים; נושאי ליבה ויחידות העמקה. ההמלצה המרכזית היא ליצור בכיתה ט' למידה מבוססת התנסות, רלוונטית לחיי התלמידים, אקטואלית, מחזקת מעורבות ומקנה כלים להתבוננות ופעולה במדינה ובחברה.

**המלצת הפיקוח היא להקדיש לנושאי ליבה- 42 שעות הוראה ולנושאי הרחבה והעמקה- 18 שעות.**

### **חובת הוראה:**

החל משנת תשס"ט מחויבים **כל תלמידי כיתות ט' ללמוד אזרחות בהיקף של שעתיים שבועיות** (לימודי חובה, כפי שפורסם בחוזר המנכ"ל תשס"ט/8 (א) סעיף 36-3.1: תכנית היסוד (הליבה) לחטיבות הביניים בחינוך העל-יסודי.

החל משנת הלימודים תשע"ה הוחלט לקיים למידה משמעותית בכל מקצוע ולהרחיב את השימוש בחלופות בלמידה והערכה. על כן, חלה השנה **חובה** על כל בתי הספר **ללמד בכיתה ט' יחידת העמקה ולקיים הערכה חלופית במקום מבחן מפמ"ר שהונהג בעבר.**

לקראת סוף שנת הלימודים ייערך **מדגם** בין כל בתי הספר. בבתי הספר שיעלו במדגם יתבקשו המורים לשלוח לפיקוח להוראת האזרחות תיעוד של 2 דוגמאות להערכה החלופית/ תוצרים שהתקיימו בבית הספר. הודעות לבתי הספר שיעלו במדגם ישלחו בחודש מאי בליווי הנחיות נוספות.

בחירת הנושאים של יחידת העמקה היא על פי שיקולי הדעת של המורים ובהתאם להרכב ההטרוגני של תלמידי חטיבת הביניים ובהתאמה למאפייני בית הספר.

### **בחירת הנושאים נעשית באחד משני מסלולים:**

**1. בחירה באחת מיחידות העמקה המוצעות על ידי הפיקוח.**  
המורים שטרם נרשמו בשנה זו לעדכון יחידת העמקה שבחרו השנה מתבקשים להירשם כעת בקישור המצורף:

**<http://bit.ly/haamaka2014> ההרשמה מחייבת ואפשרית בטופס המקוון בלבד.**

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم  
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية  
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفتيش على تعليم المدنيات

בתי הספר שכבר השתתפו בתכנית בשנים קודמות, מתבקשים לשוב ולהירשם גם השנה.

2. פיתוח יחידת העמקה בית ספרית.

בהתאם לנושאים ולהוראות המופיעים בתוכנית הלימודים המותאמת לחט"ב.

### **ספרי הלימוד המאושרים בחט"ב:**

1. מסע אל הדמוקרטיה הישראלית – ת"ל
  2. ישראל דמוקרטית – אבינועם גרנות.
  3. אזרחות במדינת ישראל – דוד שחר
  4. ערכים ואזרחים- מכון ון- ליר (ספר חדש - אושר להוראה בתשע"ה)
- מורה המלמד על פי אחד משני הספרים הראשונים ברשימה, מחויב להשלים את החסר מתוך **מסמך העדכונים** ובו עדכונים, הבהרות ותיקונים נדרשים לספרים אלו.

השנה ובשנה הבאה אנו מרחיבים את ההשתלמויות המתאימות לחט"ב. אנו ממליצים למורים חדשים שטרם השתלמו להצטרף להשתלמויות אלו בשנת הלימודים הבאה.

בכל שאלה ניתן לפנות למדריכה סימה רוזיליו [simarozilio@gmail.com](mailto:simarozilio@gmail.com) נייד 054-6113882

### **ב. הוראת אזרחות בחטיבה העליונה** **תוכנית הלימודים לתלמידים המתחילים את לימודיהם בכיתה י' החל משנה"ל תשע"ה**

- אנו ממשיכים גם השנה בשלבים הבאים של יישום תכנית הלימודים שאושרה בקיץ תשע"א (2011). במקביל, במסגרת יישום התוכנית ללמידה משמעותית, החל משנת תשע"ה **תכנית הלימודים המותאמת** כוללת שני מרכיבים להערכה:
1. נושאי ליבה ואשכולות בחירה להיבחנות חיצוניות.
  2. נושאים (צבועים בירוק) הרחבה והעמקה להערכה בית ספרית – מטלת הביצוע- הנעשית על פי שיקולי הדעת של המורים ובהתאם למאפייני בית הספר.

### **ספרי הלימוד המאושרים לחטיבה עליונה:**

1. ישראל מדינה יהודית ודמוקרטית/ דר' דוד שחר, הוצאת כנרת, זמורה-ביתן.
2. להיות אזרחים בישראל<sup>1</sup>/ חנה אדן, ורדה אשכנזי, בלהה אלפרסון, הוצאת מעלות. ההוראה באמצעות **ספר הלימוד** "להיות אזרחים בישראל" תעשה תוך שילוב של חלק מחומרי הלימוד המעודכנים כפי שפורסמו באתר המפמ"ר **ובחוברת** מהדורת ניסוי תשע"ג 2012, בהוצאת מעלות.
3. משטר ופוליטיקה בישראל – יסודות האזרחות/ אברהם דיסקין, הוצאת מגי.

**לתשומת לבכם- אם יש תכנים מחייבים לבחינה החיצונית אשר אינם מופיעים או אינם מעודכנים בספר הלימוד בו הנכם משתמשים, יש להשלים ולהביאם לידיעת התלמידים.**

<sup>1</sup> אין שינוי מן השנה שעברה

### **הערכה חלופית בית ספרית- מטלת ביצוע:**

ההערכה הבית ספרית באזרחות היא מטלת הביצוע. ניתן לבנות מטלת ביצוע על כל אחד מהנושאים בתוכנית הלימודים. על מנת לאפשר בחירה רחבה, מוצעות לבתי הספר מגוון אפשרויות ליצירת מטלת ביצוע ולכל אחת מחוון משלה.

מטלת הביצוע מבוססת על יסודות המקצוע ולכן ניתן להוביל תלמידים לכתיבת מטלת ביצוע החל מאמצע השנה הראשונה להוראת אזרחות לבגרות.

**אנו מעדכנים כעת כי משקלה של מטלת הביצוע באזרחות, מתוך הציון הכולל, יישאר בשנת תשע"ה-תשע"ו כשם שהיה בשנה"ל תשע"ד- 20% ומשקל ההערכה החיצונית- בחינת הבגרות יישאר 80%.**

**חישוב הציון הסופי במקצוע האזרחות - סמל שאלון ראשי 34200 :**

א. בחינת בגרות בכתב -80% - סמל שאלון 34114

ב. מטלת ביצוע- 20% - סמל שאלון 34118

ג. סה"כ 100% - הציונים משוקללים על-ידי אגף הבחינות לשתי יחידות לימוד.

כמדי שנה, מטלות הביצוע צריכות להיות בדוקות ומוכנות לבקרה עד ערב יום העצמאות. מועד זה חל השנה בתאריך: **יום רביעי ג אייר 22 באפריל 2015.**

**מומלץ לקרוא באתר מפמ"ר פירוט וריענון הנחיות לכתיבת מטלת ביצוע ובקרה.**

### **ג. השכלה כללית**

על-פי מדיניות משרד החינוך החל משנה"ל תשע"ה תחול בחטיבה העליונה חובת למידת מקצועות להשכלה כללית- חובה אשר תהווה מעתה ואילך תנאי לזכאות לתעודת בגרות.

אנו מציעים השנה באזרחות יחידה להשכלה כללית בנושא: אתגר הרווחה- מדיניות חברתית כלכלית בישראל.

ארבע יחידות נוספות נמצאות כעת בפיתוח ויפורסמו בקרוב באתר מפמ"ר :

1. אזרחות ודמוקרטיה בראי המקורות.

2. למה לי פוליטיקה עכשיו? עיסוק בסוגיות אקטואליות בכיתה.

3. שווה דיון: סולידאריות, אחריות חברתית ושוויון בישראל.

4. ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית: חזון ומציאות.

מורים וצוותי מורים המעוניינים לשתף ביחידות השכלה כללית שפותחו במהלך השנה הזו בבתי הספר, בהתאם להנחיות המשרד, מוזמנים לשלוח את היחידות לחגית עגור-הלוי [hagitab@gmail.com](mailto:hagitab@gmail.com) ואנו נבדוק את התאמתם לפרסום במלואם או בחלקם עבור כלל מורי האזרחות.

#### ד. תכניות הממירות היבחנות בהיקף של 2 יח"ל - חקר וחלוצי הערכה

קיימות שתי מסגרות מרכזיות המאפשרות תהליכי הוראה-למידה-הערכה שיכולות להמיר את תכנית הלימודים באזרחות בהיקף של 2 יח"ל.

שתי המסגרות מבוססות על תכנית הלימודים באזרחות (תכנים ומיומנויות), אך מאפשרות דגשים נוספים ודרכי היבחנות חלופיים.

1. **תכנית החקר- תמ"ר** – במסגרת תכנית זו מושם דגש על הקניית מיומנויות חקר. במסגרת התכנית רוכשים התלמידים מיומנויות חקר בסיסיות וכותבים עבודת חקר בהיקף של 1 יח"ל, שמוערכת גם ע"י בוחן חיצוני. בנוסף הם נבחנים בבחינה בית-ספרית באישור מפמ"ר בהיקף של 1 יח"ל. בתכנית משתתפים כשלושים בתי"ס. ניתן להכיר את **תוכנית החקר** באתר. השתתפות בתכנית טעונה אישור מראש של הפיקוח על לימודי האזרחות ומחייבת הדרכה צמודה והשתתפות בהשתלמות ייעודית לחקר באזרחות.

#### מדריכי תוכנית החקר:

רוחמה וילשטיין – מדריכה להערכה חלופית באזרחות 0523319812 [Wilstein.hr@gmail.com](mailto:Wilstein.hr@gmail.com)

רוחי בוארדי – מדריך לתכנית החקר במגזר הערבי 0526206732 [rouhi\\_ba@yahoo.com](mailto:rouhi_ba@yahoo.com)

תרז אמטאנס – מדריכה לתכנית החקר במגזר הערבי 0545791231 [emtanes2009@gmail.com](mailto:emtanes2009@gmail.com)

תמיר לוי-סבג - מדריך לתכנית החקר במגזר היהודי 0504551477 [levyt10@walla.com](mailto:levyt10@walla.com)

2. **חלוצי הערכה** – כדי לקדם למידה משמעותית בבתי"ס, בתי"ס יכולים להציע תכנית לימודים חלופית בהיקף של 2 יח"ל ובמקביל להציע הערכה חלופית מתאימה. התכנית מבססת על תכנית הלימודים, עם דגשים על מיומנויות למידה ואסטרטגיות הוראה ייחודיים לביה"ס ומותאמים לתלמידים. הקבלה לתכנית טעונה אישור של ועדת היגוי, ע"פ קריטריונים שנקבעו לכלל מקצועות הלימוד ומותנית באישור הפיקוח. ניתן להכיר את **תוכנית חלוצי הערכה** באתר המינהל הפדגוגי. המדריכה האחראית להערכה חלופית: רוחמה וילשטיין 0523319812 [wilstein.hr@gmail.com](mailto:wilstein.hr@gmail.com)

#### ה. הרחבה/ הגבר 5 יח"ל באזרחות

מזה מספר שנים קיימת אפשרות ללימודי אזרחות בהיקף 5 יחידות לימוד. מגמת אזרחות תורמת להנהגה ערכית של בני הנוער ולחינוך אזרחי. תכני ההוראה מטפחים חשיבה ביקורתית, אחריות ציבורית ורגישות חברתית. תלמידי המגמות משתתפים גם בפעילויות ייחודיות. מבנה הלימודים במגמה כולל:

2 יחידות חובה (כמו לכלל התלמידים), 2 יחידות עיוניות, ב-2 מבין 3 הנושאים הבאים: דת, חברה ומדינה בישראל; מדיניות כלכלית חברתית בישראל; הערבים והדרוזים בישראל. כל בית ספר

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم  
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية  
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفتيش على تعليم المدنيات

בוחר אילו 2 מבין 3 הנושאים ללמד. 1 יחידה של מיזם (עבודת חקר מעשית, מטלת ביצוע מורחבת): העבודה מתבצעת בקבוצות ויכולה לעסוק בכל אחד מהנושאים הנלמדים במסגרת יחידות החובה.

בשנה"ל תשע"ה נפתחה לראשונה [כיתה וירטואלית](#) ללימודי יחידות ההגבר באזרחות. הכיתה מופעלת בתיכון הווירטואלי של משרד החינוך ומט"ח. הלימודים בכיתה מתקיימים בלמידה סינכרונית וא-סינכרונית שבועית, וכן במספר מפגשים פנים-אל-פנים במהלך השנה. פרטים אודות הרשמה לתלמידי כיתה י"א לשנת הלימודים תשע"ו יתפרסמו באתר המפמ"ר.

תאריכי בחינות הבגרות לשנה זו :

הערבים והדרוזים בישראל - שאלון 34115 - 20/4/15, ב' אייר תשע"ה, בשעה 12:30.  
מדיניות חברתית וכלכלית בישראל - שאלון 34106 - 20/4/15, ב' אייר תשע"ה, בשעה 9:00.  
דת, חברה ומדינה - שאלון 34105 - 11/6/15, כד סיוון (ביום הבגרות של 2 יחל) בשעה 9:00.

המורים המלמדים במגמות האזרחות עוברים השתלמות בנושא זה במשך השנה. המעוניינים להצטרף לתוכנית בשנה הבאה מוזמנים לפנות למדריכה הארצית המרכזת נושא זה: צאלה שחם, [tseela74@gmail.com](mailto:tseela74@gmail.com).



## נושא מס' 2 - בחינות הבגרות קיץ תשע"ה - חורף תשע"ו

### א. מסמך נושאים מחייבים (כלי עזר) לתלמידים אינטרניים ואקסטרניים - קיץ תשע"ה

נושאי הלימוד המחייבים להיבחנות בקיץ תשע"ה לתלמידים אינטרניים ולתלמידים אקסטרניים מפורטים בכלי עזר שפורסם בתחילת השנה, ביניהם שני נושאים חדשים להוראה המהווים שלב חשוב בהמשך הטמעת תכנית הלימודים:

1. עדכון בהוראת מושג הגלובליזציה (נושא 16) נושא ליבה = חובה לכולם.
  2. עדכון בנושא תקשורת ודמוקרטיה (נושא 18) מורכב מנושאי הליבה, והמלצות הוראה לחלק מנושאי האשכול - למי שבחרו באשכול זה.
- העדכונים פורסמו באתר מפמ"ר במדריכים למורה המלצות דידקטיות, מטרות הוראה וחומר ביבליוגרפי לגבי כל אחד מהפריטים הללו, הנותנים בידי המורים מגוון של כלים להתמודדות עם פריטים אלו בהוראה.

### פורסמו עדכונים נוספים למורה בנושאי הליבה:

עדכונים אלו מופיעים גם הם באתר מפמ"ר ומהווים הצעה להוראה לצד הוראת הנושאים מתוך ספרי הלימוד הקיימים:

1. עדכון: זכויות האדם והאזרח בישראל - דוגמאות למורה (נושא 14)
2. עדכון: השלטון המקומי סמכויות ותפקידים (נושא 26)

### ב. מחוון מושגי יסוד

תוכנית הלימודים באזרחות מניחה את הוראת מושגי היסוד כאחת ממטרות ההוראה בתוך מטרות רבות אחרות. בימים אלה אנו מפרסמים מחוון מושגים, בצורת רכיבים, אשר יאפשר לכל אחד ואחת ממורי האזרחות מרחב מקצועי מתאים להוראה מיטבית של כלל תוכנית הלימודים ולהשגת כלל מטרותיה המגוונות. המושגים מופיעים במחוון זה במתכונתם הבסיסית ובמובנם התיאורטי בלבד. מטבע הדברים מושגים אלו מתבהרים במלואם, מתבררים לעומק ומקבלים תוקף רק במפגש עם מציאות החיים, על ידי דוגמאות ובתוך הקשרים תיאורטיים רחבים בתחומי הדעת השונים עליהם נשען מקצוע האזרחות. כמו כן, כל מושג מובן רק ביחס למושגים אחרים, ובשילוב עם נושאי לימוד נוספים הנקשרים אליו (באופן ספיראלי).

כל אחד מן המושגים המופיעים במחוון, מכיל את הרכיבים הבסיסיים הנדרשים להגדרתו, מהם כל מורה יוכל לבנות את הגדרת המושג המתאימה לצרכים המקצועיים בכיתה. בתוך כל רכיב מופיע לוכסן (/) אשר משמעותו שינוי נוסח אפשרי (ניתן להשתמש במילים נרדפות נוספות).

מחוון המושגים (חלק א') נועד לקדם שקיפות ובהירות ולוודא שכל רכיבי ההגדרה המחייבים מוכרים לכלל המורים. מלוא הנקודות יינתנו בבחינת הבגרות לציון מושג והצגת הגדרה המכילה את כל הרכיבים המופיעים במחוון, ויוצרת בעזרת מילות קישור מתאימות הגדרה בהירה. אנו מטמיעים את מחוון המושגים בהדרגה ותוך הדייננות, קבלת הערות ובדיקתן.

הערכת בחינות הבגרות על פי מחוון המושגים תחל בקיץ תשע"ה אך בשלב ראשון לא תהא

מחייבת, במועדים קיץ תשע"ה - חורף תשע"ו תתאפשר עדיין קבלת תשובות בבחינה בשיטת

המחוון הישנה. החל מקיץ תשע"ו מחוון מושגי היסוד יהווה מחוון מחייב לבדיקת בחינת הבגרות. בקרוב יפורסם חלק ב' של המחוון ובהמשך חלק ג' האחרון.



בעדכון מיוחד לקראת תחילת שנת הלימודים הבאה יפורסם כלי עזר ובצמוד לו מחוון מושגי יסוד המחייב את מעריכי הבחינה לקיץ תשע"ו.

### **ג. מבנה המבחן החל בקיץ תשע"ה**

ההיבחנות בקיץ תשע"ה ובחורף תשע"ו תיעשה על פי חמישה אשכולות ולא שני אשכולות כבעבר. השינוי הוא במיקום השאלות על האשכולות בבחינה. האשכולות יופיעו בפרק ב' בשאלות הידע המורכב ולא בפרק ג'. צורת התשאול, הניקוד והשימוש במילות ההנחיה בפרקים השונים **יישארו ללא שינוי**.

- ✓ המורה מחויבת/ת בהוראת אשכול אחד, לבחירתה/ לבחירתו או לבחירת הצוות המקצועי בבית הספר (אין חובת הוראה של אשכול מסוים על פי מגזר, כפי שהיה עד כה).
- ✓ אשכולות הבחירה יבואו לידי ביטוי בחלק שאלות הידע המורכבות בבחינה (5 שאלות ידע מורכב- אחת לכל אשכול) ולא בקטע האנסין כבעבר. כל תלמיד/ה יבחר/תבחר שאלה אחת מתוך חמש שאלות. שאלות אלו, הנוגעות לאשכולות, יהיו שאלות ידע אינטגרטיביות המקשרות בין נושאי האשכול ובין נושאים שונים מתוכנית הלימודים. בכך יודגשו ההקשרים השונים שדרכם אפשר להבין את נושאי האשכול.
- ✓ כאמור, אין חובה ללמד יותר מאשכול אחד אולם מורים אשר יבחרו להעמיק ביותר מאשכול אחד- יגדילו את אפשרות הבחירה של תלמידיהם.
- ✓ הבחינה תכיל קטע אנסין אחד בלבד בפרק ג'. השאלות לגביו יתייחסו לנושאי הלימוד מכלל החומר (ולא לנושאי האשכולות).
- ✓ בפרק ד' תופענה שתי שאלות עמדה. במועד זה אין חובה לענות על שאלת העמדה.

### **הפרקים בבחינה:**

**פרק ראשון:** - שאלות אירוע (על התלמיד לבחור אחת מתוך שתיים).

**פרק שני:** - שאלות ידע פשוט (על התלמיד לבחור שלוש מתוך חמש שאלות).

- שאלות ידע מורכב- חמשת אשכולות בחירה (על התלמיד לבחור שאלה אחת מתוך חמש שאלות).

**פרק שלישי:** - קטע אנסין אחד (על התלמיד לבחור שתיים מתוך שלוש שאלות) בחלק זה יכולות להופיע שאלות על כל נושא מכלל החומר לבחינה.

**פרק רביעי:** - שאלות אירוע עם צד אחד ושאלות עמדה.

סה"כ על התלמיד להשיב על 9 שאלות מתוך 20 שאלות הבחינה, בהתאם להנחיות בכל פרק.

ניתן למצוא [דוגמא למבנה הבחינה](#) באתר מפמ"ר ובנספח 1 של חוזר זה.

**בנספח 2** לחוזר זה מצורף **מסמך ההמלצות וההנחיות לכתיבת תשובות מלאות בבחינה**.

בנוסף לו מומלץ לעיין גם במסמך [מלווה מחוון קיץ תשע"ד](#).

**ד. דרכי ההיבחנות בתשע"ה (2015):**

כל התלמידים (אינטרניים, נבחני משנה ואקסטרניים) מחויבים למבחן בהיקף 2 יחידות לימוד.  
**אינטרניים:** מחויבים לגשת לבגרות בהיקף 2 יח"ל, שאלון 34114 (בחינה בכתב, משקלה 80% מהציון הסופי), שאלון 34118 (מטלת ביצוע, משקלה 20% מהציון הסופי).

**לתשומת ליבכם: תלמיד שייבחן על שאלון 34114 ללא ציון 34118 – לא יהיה זכאי לתעודת בגרות.**

על מנהל בית הספר וצוות המנהלה מוטלת האחריות להקפיד על מתן הטופס המתאים לכל נבחן ולהקפיד על מילוי מלא ומדויק של טפסי הדיווח לציוני הנבחנים בבחינה בכתב ובמטלת הביצוע.

**אקסטרניים:** מחויבים לגשת לבחינה בהיקף 2 יח"ל, שאלון 175 (משקלה 100% מהציון הסופי, ולכן כוללת נושאי לימוד נוספים. תוכנית הלימודים לתלמידים אקסטרניים [באתר אגף בחינות](#)).

**בוגרים המעוניינים להיבחן מחדש (נבחני משנה):**

נבחן משנה שכתב מטלת ביצוע וציונו דווח למרב"ד אך **חסר לו ציון בחינה** בכתב או מעוניין לשפר את ציון הבחינה בכתב **בלבד** – ייגש לשאלון 34114 בלבד (במועד חורף או במועד קיץ), לפי פירוט החומר המחייב ללמידה (כלי עזר) לאותו מועד.

נבחן משנה שחסרה לו מטלת ביצוע (34118), אינו יכול להגיש שוב מטלת ביצוע, וגם אינו יכול לשפר את ציון מטלת הביצוע – כיוון שכבר אינו תלמיד בית ספר. על כן, עליו לגשת לשאלון בכתב בהיקף 2 יח"ל מלאות, שאלון שמספרו 34204. משקלו של שאלון זה 100% ממשקל הציון הסופי (ולא 80% בלבד), והוא מחליף את השאלון בכתב (34114) ואת מטלת הביצוע (34118) גם יחד.

מבנה הבחינה יהיה זהה לשאלון הבחינה בשאלון 34114, אך היקף החומר הנדרש לבחינה רחב יותר.

שימו לב! שאלון זה מיועד לנבחני משנה **בלבד**. [זהה לשאלון 175 לנבחנים אקסטרניים].

כדי להקל על זיהוי שאלון זה בבתי הספר הרחבנו בעמוד הראשון את כותרת הבחינה:

**אזרחות**

**לנבחני משנה ואקסטרניים חסרי מטלת ביצוע**

**ה. הנחיות למבחן מותאם 2 יח"ל באזרחות – לכל המגזרים:**

נבחנים אינטרנטיים, סמל שאלון: 34114, נבחנים מורחב נבחני משנה, סמל שאלון: 34204, נבחנים אקסטרניים, סמל שאלון: 175, ההנחיות למבחן מותאם באזרחות הן כדלקמן:

על התלמיד לענות על שלושה פרקים מתוך ארבעת הפרקים של הבחינה.

• פרק א' - חובה. שאלה אחת, לפי ההנחיות בשאלון הבגרות לכלל התלמידים.

• פרק ב' - חובה. ארבע שאלות, לפי ההנחיות בשאלון הבגרות לכלל התלמידים.

• ופרק נוסף לבחירת התלמיד בהמלצת המורה לאזרחות.

**פרק ג' או פרק ד'.** שתי שאלות מפרק אחד בלבד לפי ההנחיות בשאלון הבגרות לכלל התלמידים בפרק שנבחר. (לא ניתן להשיב לשאלה אחת מכל פרק).

כלומר: התלמיד עונה על **שבע** (7) שאלות, משלושה פרקים א' + ב' + ג' או ד'.

לכל שאלה 14 נקודות + 2 נקודות בonus. חלוקת הניקוד: ניקוד שווה לכל השאלות.

14 נקודות לכל שאלה.  $14 \times 7 = 98 + 2$  נקודות בonus = 100.

### **חשוב לדעת:**

אם תלמיד מוותר על הזכות למבחן מותאם חובה **להוריד** את המדבקה של "מבחן מותאם" ממחברתו של התלמיד, ולשלוח את המחברת כמחברת רגילה לכל דבר או להכניס את המחברת לחבילת מחברות רגילות.

### **1. עולים חדשים:**

תלמידים עולים חדשים מחויבים להבחן בהיקף 2 יח"ל **שאלון 34202**

**תלמידים שזכאים למבחן עולים חדשים, אינם צריכים לכתוב מטלת ביצוע, והם מחויבים רק למבחן בכתב.**

תלמידים עולים חדשים שבחרים לגשת לתוכנית הרגילה, זכאים לקבל 10 נקודות בonus על **הבחינה** בכתב (34114), וחייבים להגיש מטלת ביצוע (34118), כמו כל תלמידי הכיתה. כתיבת העבודה (מטלת ביצוע) אינה מזכה את התלמיד בנקודות בonus.

עולים חדשים, שהם נבחנים אינטרניים או נבחני משנה – ייבחנו בשאלון 34202. עולים חדשים אקסטרניים ייבחנו בשאלון שמספרו 176.

במועד קיץ תשע"ה הבחינה תתורגם לשפות: רוסית, אנגלית, צרפתית אמהרית וספרדית על בית הספר להזמין עבורם טופס מתורגם לשפה המבוקשת.

ספר הלימוד: אזרחות – האתגר / ניסן נווה / הוצאת מט"ח

ניתן למצוא באתר מפמ"ר את **רשימת הנושאים המחייבים למועד קיץ תשע"ה לעולים החדשים**

### **הנחיות למבחן מותאם לעולים חדשים**

2 י"ל נבחנים אינטרניים, סמל שאלון 34202

2 י"ל נבחנים אקסטרניים, סמל שאלון 176

במבחן הבגרות יש שני חלקים.

חלק א': על התלמיד לענות על שתי שאלות מתוך שלוש שאלות (כמו שאר התלמידים)

אבל על התלמיד לענות רק על שני סעיפים בלבד מתוך שלושה סעיפים בכל שאלה.

הניקוד לכל שאלה הוא: 16 נקודות לכל סעיף x שני סעיפים = 32 נקודות לשאלה.

הניקוד לשאלות בחלק א' הוא: 32 נקודות  $\times$  2 שאלות = 64 נקודות.

חלק ב': על התלמיד לענות על שתי שאלות מתוך חמש שאלות.

הניקוד לכל שאלה הוא: 18 נקודות.

הניקוד לשאלות בחלק ב' הוא: 18 נקודות  $\times$  שתי שאלות = 36 נקודות.

כלומר: התלמיד עונה סה"כ על ארבע שאלות

חלק א': שתי שאלות, שני סעיפים (2\*16) בכל שאלה  $2 \times 32 = 64$

חלק ב': שתי שאלות,  $2 \times 18 = 36$

חלק א' 64 נקודות + חלק ב' 36 נקודות = 100

### ז. הנחיות לביצוע לבחינות בעל-פה לתלמידים בעלי לקויות למידה

תלמידים בעלי לקויות למידה, שוועדות ההתאמה אישרו להם להיבחן בעל-פה, ייבחנו על ידי מורי האזרחות בבית הספר. שיבוץ המורים יעשה בפיקוח ובאחריות מנהלי בתי הספר.

המלצת הפיקוח היא שמורה המעוניין לשמש כבוחן בע"פ באזרחות יעמוד בשני תנאים:  
- המורה הגישה לבחינות בגרות באזרחות לפחות 4 פעמים במרוצת 5 השנים האחרונות.  
- המורה בעלת אישור השתלמות שנתית מהמפמ"ר- לפחות משנה"ל התשע"ג.

ע"פ הנחיות אגף הבחינות, הבחינות בעל-פה יתבצעו באותה שיטה על בסיס שאלון הבחינה בכתב, ע"פ אותן שאלות שבשאלון ובהתאם לבחירה הנדרשת בשאלון החיצוני.  
מומלץ שהמורה הבוחן יבחן בע"פ לא יותר מחמישה תלמידים בשאלון.  
המורה הבוחן, אשר יבחן את התלמיד בבחינה בעל-פה **לא יהיה המורה המלמד** ואף הציון השנתי (המסכם) לא יהיה ידוע לבוחן בעת ביצוע הבחינה.  
הנבחן יענה בכתב (בראשי פרקים) את התשובות לשאלות עליהן הוא בחר לענות. (הנחיות אלה אינן חלות על נבחן בעל לקות ראייה או לקות אחרת אשר אינו יכול לכתוב תשובות במחברת נבחנים).

המורה הבוחן יכתוב במחברת הבחינה את התשובות שענה הנבחן בע"פ. בהערכתו המורה הבוחן ישקלל את ציון הבחינה עפ"י התשובות שנכתבו ועל פי ההבהרות שנוספו בעת המבחן בע"פ. המחברות יישמרו בבית הספר.

הציונים ידווחו על גבי הטופס החדש המיועד לנבחנים בעלי לקויות למידה - **טופס 9544**.

בתום ביצוע הבחינה לכל הנבחנים על המורה הבוחן, להשלים את הפרטים האישיים בצדו השני של טופס הציונים - לצורך ביצוע תשלום על שרותי הבחינה שניתנו על ידו.

בתום הבחינה בית הספר יוסיף את הציון השנתי (המסכם) והטפסים יועברו לתחנת הקליטה ביחד עם כל מחברות הבחינה של המקצוע שהתבצע ביום בחינה זה.

**ח. הרשמה למאגר מומחים לצורך בחינת תלמידים בעלי התאמות**

על פי הנחיות אגף הבחינות, המורים הבוחנים בבית ספרם תלמידים בעלי התאמות היבחנות בעל פה בבחינות הבגרות, נדרשים להירשם במאגר המומחים של מרכז הבדיקות של משרד החינוך (המרב"ד). אנו מבקשים מכל המורים הבוחנים בע"פ ו/או המכינים למטלת ביצוע להיכנס בהקדם האפשרי [לאתר המרב"ד: אתר המומחים](#) ולעדכן שם את פרטיכם האישיים.

מרכז התמיכה של המרב"ד עומד לרשותכם בטלפון 03-5300804 בין השעות 08:00 – 18:00 בימים א-ה וכן ביום ששי בין השעות 08:00 – 13:00.

מורים שלא יעדכנו את פרטיהם עלולים לא להיות מאושרים כבוחנים בעל – פה בבית ספרם במועד בחינת הבגרות הבא, או לא לקבל שכר על עבודתם.

במקרה של דחיה מנהלתית- ניתן לפנות ליושבי יצחקי בדואל בלבד: [shoshiyi@gmail.com](mailto:shoshiyi@gmail.com)

## נספח 1

### מבנה מבחן הבגרות באזרחות 34114 ו 34204 קיץ תשע"ה וחורף תשע"ו

א. משך הבחינה: שעתיים ורבע.

ב. מבנה השאלון ומפתח הערכה: בשאלון ארבעה פרקים.

|                        |            |
|------------------------|------------|
| פרק ראשון (14X1)       | 14 נקודות  |
| פרק שני (9X3) + (13X1) | 40 נקודות  |
| פרק שלישי (12X2)       | 24 נקודות  |
| פרק רביעי (11X2)       | 22 נקודות  |
| סה"כ:                  | 100 נקודות |

על התלמיד לענות על סה"כ 9 שאלות מתוך 20 שאלות על פי המבנה הבא:

פרק ראשון ( 14 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 2-1

[אין שינוי במבנה, בבחירה ובצורת התשואל]

1. אירוע בעל שני צדדים (שני סעיפים)

2. אירוע בעל שני צדדים (שני סעיפים)

פרק שני (40 נקודות):

ענה בקצרה על שלוש מהשאלות 7-3 (כתוב לפחות 2-3 משפטים בכל תשובה)

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות:

שלוש מהשאלות 7-3 (לכל שאלה 9 נקודות)

ואחת מהשאלות 8-12 (לשאלה – 13 נקודות).

[שימו לב: שינוי במבנה! נוספו שאלות ידע מורכב ויש לבחור אחת משאלות 8-12]

3. שאלת ידע פשוטה.

4. שאלת ידע פשוטה.

5. שאלת ידע פשוטה.

6. שאלת ידע פשוטה.

7. שאלת ידע פשוטה.

ענה על אחת מהשאלות 8 – 12 (בהתאם לאחד האשכולות שלמדת)

אשכול א': אשכול העולם היהודי

8. שאלת ידע מורכבת מאשכול העם היהודי

אשכול ב': אשכול תקשורת ופוליטיקה בישראל

9. שאלת ידע מורכבת מאשכול תקשורת ופוליטיקה בישראל

**אשכול ג': אשכול בחירות ומפלגות**

10. שאלת ידע מורכבת מאשכול בחירות ומפלגות

**אשכול ד': אשכול רשויות מקומיות**

11. שאלת ידע מורכבת מאשכול רשויות מקומיות

**אשכול ה': אשכול מעורבות אזרחית ופיקוח על רשויות השלטון**

12. שאלת ידע מורכבת מאשכול מעורבות אזרחית ופיקוח על רשויות השלטון

**פרק שלישי (24 נקודות)**

קרא בעיון את הקטע שלפניך, וענה על שתיים מהשאלות 13 - 15 (לכל שאלה 12 נקודות)

שים לב: בחלק הראשון של כל שאלה (הצגת המושג) עליך לענות על פי מה שלמדת, ולא ע"פ הקטע בלבד.

**[שימו לב: שינוי באופן הבחירה, יופיע קטע אחד בלבד והוא לכל הנבחנים]**

13. שאלה על הטקסט

14. שאלה על הטקסט

15. שאלה על הטקסט

**פרק רביעי (22 נקודות)**

ענה על שתיים מהשאלות 16-20 (לכל שאלה - 11 נקודות)

**[שימו לב: שינוי באופן הבחירה, תוספת של שאלה - שאלה 20 שאלת עמדה]**

16. שאלת אירוע (צד אחד)

17. שאלת אירוע (צד אחד)

18. שאלת אירוע (צד אחד)

19. שאלת עמדה

20. שאלת עמדה

בהצלחה!



## נספח 2

### ההמלצות וההנחיות לכתיבת תשובות מלאות בבחינה

#### הערות כלליות

1. בחינת הבגרות בכל שנה מתייחסת לאירועים אקטואליים שהתרחשו בשנה החולפת. מומלץ לעודד תלמידים לקרוא עיתונים וללמד את התלמידים לקשר את נושאי הלימוד לאירועים אקטואליים.

2. באזרחות קיימים חמישה סוגי שאלונים (אינטרניים, אקסטרניים, עולים חדשים, בגרות לוחמים וחצב-ברק). על התלמידים להכיר את מבנה הבחינה כולל עמוד הפתיחה – סמל השאלון – כך שיוודאו שהם עונים על השאלון הנכון (במיוחד : אינטרניים/אקסטרניים). לתשומת לבכם לשאלון נבחני משנה ואקסטרניים הוספנו על גבי השאלון כותרת מודגשת :

#### אזרחות

#### לנבחני משנה ואקסטרניים חסרי מטלת ביצוע

3. הבחינה כוללת בחירה רבה (במועד קיץ תשע"ה הורחבה הבחירה – חלק ב' חמישה אשכולות חלק ד' – שתי שאלות עמדה). מומלץ לתלמידים לעבור על כל שאלות הבחינה לפני שמתחילים לבחור על אילו שאלות לענות. חשוב להדגיש התלמיד/ה קובע/ת אילו שאלות יבדקו בבחינה : אם תלמיד/ה עונה על יותר שאלות מהנדרש בפרק מסוים, ייבדקו רק השאלות הראשונות אשר מופיעות במחברת הבחינה.

4. בחירה בין שאלות האשכולות – בפרק 2 שאלות הידע המורכב בבחינת הקיץ תשע"ה יהיו 5 שאלות ולא 2 כבעבר. מומלץ להכיר לתלמידים את שם האשכול שלמדו ואת מספר שאלת האשכול מראש. יחד עם זאת תלמיד/ה יכול/ה לענות על כל אחת משאלות האשכול – הבחירה היא של התלמיד בשעת המבחן. לתלמידים המתקשים בפרק זה, כדאי מאד לסיים לענות על כל חלקי הבחינה האחרים, ולבסוף לשוב ולהתעמק בבחירת שאלת האשכול ובניסוח תשובה.

5. חשוב להבהיר לתלמידים את מילות ההוראה הנהוגות במבחנים. מומלץ להרגיל את התלמידים **להדגיש** את מילות ההוראה בכל שאלה.

6. הגדרת המושגים החל מקיץ תשע"ו תעשה במלואה על-פי מחוון מושגי היסוד.  
7. צורת התשואל :

ציין – התלמיד/ה מזהה את המושג עליו נשאל בשמו – כפי שהוא מופיע במחוון מושגי היסוד. בשאלות האירוע [פרקים א', ד'] : המושג הוא אחד מתוך קטגוריה : גישה, עיקרון/ערך, זכות, סוג זכויות, סוגי מדיניות, סוגי עבריינות, ביטוי, מאפיין, וכו'.

הצג – הגדרת המושג במילותיהם של התלמידים – בהתאם לרכיבים במחוון מושגי היסוד.

הסבר – הבהרת הקשר בין המושג לבין האירוע. תשובה מלאה לחלק זה תכלול = ביסוס + קישור. **ניסוס** : התלמיד/ה מתייחס/ת למרכיבים באירוע הקשורים למושג אותו התבקש/ה לאתר בשאלה ע"י כתיבתם במילותיו/מילותיה או על ידי ציטוט.

**קישור** : (נימוק) התלמיד/ה צריך/ה לקשר בין ההגדרה של המושג שהציג לבין פריטי המידע הכתובים בטקסט, שאליהם התייחס ב"ביסוס".

הקישור צריך להיות בין משמעות המושג (ולא רק שמו) ובין הטקסט.

- תלמידים שלא ידעו להציג את המושג או לא זיהו את המשפט הרלבנטי בטקסט, לא יוכלו לקשרו היטב. הקישור חייב לקשר בין הביסוס לאחד הרכיבים שנכתבו בהצגת המושג.

- במקרה של טעות בזיהוי ובהצגת המושג, התשובה אינה מזכה בניקוד כלל, גם אם קיים ביסוס נכון מן הטקסט.

### פירוט ההנחיות על פי פרקי המבחן:

#### א. פרק ראשון ופרק רביעי: שאלות אירוע

##### הנחיות כלליות

בפרק א' ובפרק ד' של הבחינה בשאלות האירוע, נבדקת המיומנויות: **זיהוי המושג** (ההוראה): **ציין**, **ידיעת המושג** (ההוראה): **הצג** ו**יישום הידע** (ההוראה): **הסבר** הכוללת **ביסוס וקישור** לאירוע).  
בפרק זה- אם תלמיד/ה כתב/ה בשאלה שבחר/ה שתי תשובות אפשריות – תיבדק התשובה הראשונה.

#### ב. פרק שני: שאלות ידע פשוטות - חלק ראשון

##### הנחיות כלליות:

בפרק ב' של המבחן בשאלות ידע פשוטות, משתמשים בשתי צורות תשאול: **הצג** או **הסבר**. (מילת הוראה אחת).

**הצג- התלמיד עונה במספר משפטים - 2-3 משפטים לפחות- על פריט הידע עליו נשאל:** מציין את הפריט **בהדגשה** (ההוראה: ציין) ומפרט את כל הידוע לו על פריט הידע מתוך חומר הלימוד. כלומר: בחלק זה של הבחינה הצגת המושג כוללת גם את ציון שמו של המושג לפני הגדרתו וגם את הידע לגבי המושג עליו נשאלו התלמידים.

**הסבר** – התלמיד מתבקש להתייחס למאפיינים של מושג או פריט ידע/ לקשר מסוים בין שני מושגים או ליחסי גומלין ביניהם, על פי הנדרש בשאלה. כדי לא להגביל לקשר בין שני מושגים (ולעתים השאלות הן גם לא כאלו), לעתים נדרשת בשאלה זו **השוואה** (שאלה בה מתבקשים להציג הבדלים / נקודות דמיון) יש ללמד את התלמידים לענות בהתאם למדדים (קריטריונים) של השוואה. במקרה כזה תשובה מלאה תכלול את הצגת הממד (הקריטריון) באופן ברור, ותציג כיצד הוא בא לידי ביטוי בשני הפריטים אשר ביניהם משווים.

\*בפרק זה אם לא צוין בשאלה מספר הפריטים שאליהם היא מתייחסת יש לכתוב שני פריטים לפחות (למשל אם נכתב ביטויים/ מאפיינים/ להתייחס לשני ביטויים לפחות) אם התלמיד נדרש להצגה של מספר כלשהו של מאפיינים, יבדקו המאפיינים הראשונים שכתב. בכל זאת, לעתים לפי אופי התשובה מתייחסים מעריכי הבחינה גם לפריט אחד נוסף בתשובה. לכן, מומלץ להנחות את התלמידים להתייחס למס' הפריטים המבוקש + פריט נוסף משום שהשניים הטובים יבדקו (למשל – אם נדרשו שני מאפיינים או שני הבדלים, לכתוב שלושה- כלומר  $n+1$ ).

#### שאלות ידע מורכבות - חלק שני- אשכולות

##### הנחיות כלליות:

בחלק השני של פרק ב בשאלות ידע מורכבות נבדקים; ידע, הבנה ואינטגרציה בין נושאים/מושגים שונים אלו שאלות אינטגרטיביות, והן מורכבות יותר לא רק בגלל מספר המטלות (שתי מטלות בתוך השאלה) אלא גם מבחינת המיומנויות והתכנים הנדרשים בהן.

השאלות מורכבות משני חלקים: **הצג והסבר**: השאלות מנוסחות כ"שאלות מדרגה", כלומר התשובה לחלק השני מתבססת על התשובה לחלק הראשון, ונדרשת אינטגרציה כלשהי בין שני נושאים מתכנית הלימודים.

בקיצ' תשע"ה המושג הראשון בשאלת הידע המורכב יהיה מושג/נושא **מן האשכול** והמושג השני יתייחס לכלל נושאי הליבה המחייבים בכלי העזר.

**בתשובה לשאלת ידע מורכבת רצוי להנחות את התלמיד להציג את שני המושגים משני חלקי השאלה, ואז לקשר בין שני המושגים.** כלומר יש לתרגל כתיבת תשובה ע"פ שלוש מטלות: בחלק הראשון של השאלה יש לענות על פי ההנחיה של שאלת ידע פשוטה (ההוראה: הצג). בחלק השני של השאלה ישנן שתי מטלות: אחת - הצגת מושג נוסף (לצורך הסבר הקשר בין המושגים), שניה - קישור בין שני המושגים המופיעים בשני חלקי השאלה (ההוראה: הסבר). כלומר, למרות שאין דרישה גלויה בשאלה להציג את המושג הנוסף, הגדרתו תאפשר בחלק השני של השאלה קישור מלא יותר בין המושגים. (ס"כ שלוש מטלות). לכן, רצוי להנחות את התלמיד להציג את שני המושגים משני חלקי השאלה, ואז לערוך את הקישור בין שני המושגים.

**ג. פרק שלישי: שאלות ידע, הבנת הנקרא, וניתוח טקסט.  
הנחיות כלליות:**

1. בפרק שלישי התלמיד/ה מתבקש/ת לקרוא קטע לא מוכר, המבוסס על מאמר טיעוני (מאמר עמדה), ולענות על שאלות המתייחסות לקטע. המטרה בפרק זה היא הבנה של מושג או פריט מידע כלשהו מהחומר הנלמד, אותו יש להציג ולקשר למאמר, תוך הבנת העמדה של הכותב בקטע.

בשאלה שתי הוראות נפרדות – הוראת "הצג" והוראת "הסבר".  
**הצג** – הגדרת המושג במילותיהם של התלמידים – בהתאם לרכיבים במחווך מושגי היסוד.  
**הסבר** – הבהרת הקשר בין המושג ובין הקטע. כלומר: ביסוס מתוך הקטע וקישור בין הצגת המושג ובין החלקים הרלוונטיים בקטע.  
יש להנחות את התלמידים להשיב על החלק הראשון של שתי השאלות על בסיס הידע שרכשו, ללא קשר לקטע ורק בשלב שני – לקרוא את כל הקטע ולאתר בתוכו לפחות "עוגן" אחד למושג שהתבקש. יש להדגיש לתלמידים שעליהם להקפיד על שיהיה קשר ברור בין הביסוס לבין הקישור להגדרת המושג אליו מתייחסים.

**תשובה מלאה תכלול שלושה חלקים:**

- א. הצגת המושג הנדרש באופן מנותק מהטקסט.
- ב. ביסוס – מתוך הקטע, "עוגן"/ ציטוט/ הסבר המשפט במילות התלמיד.
- ג. קישור – חיבור בין הציטוט/ המשפט לבין אחד הרכיבים בהצגת המושג.

**כיוון שהזיהוי ניתן בגוף השאלה [התלמיד מתבקש להציג מושג מסוים] הרי שבקטע יהיו פחות עוגנים מפורשים למושג הנלמד, והתלמיד יידרש להבנה טובה של הכתוב בקטע על מנת לקשר כראוי בינו לבין המושג.** בטקסטים אלה, פעמים רבות מספר "עוגנים" לכל מושג המופיע בשאלות. לפיכך, לתלמיד יש, בדרך כלל, מספר אפשרויות לבסס את המושג מתוך הטקסט. יש להנחות את התלמידים לקרוא את הטקסט באופן הוליסטי (כוללני) ולאתר בתוכו לפחות "עוגן" אחד מהותי (המתייחס למרכיב ברור) לכל מושג שהתבקש.

2. לעתים אחת מן השאלות בחלק זה יכולה להתייחס לטענת (עמדת) הכותב/ת (להציגה או להציג את העמדה המנוגדת לה). יש להפנות את תשומת ליבם של התלמידים לדייק בכתיבת תשובה. **התלמידים נדרשים להבין מהי עמדת הכותב/ת ולהתייחס אליה.** תלמידים רבים מציגים את המושג ועוברים מיד למציאת העוגנים וההסברים בטקסט. חשוב להדגיש שתשובה מלאה תכלול התייחסות מפורשת לעמדת הכותב/ת: הכותב/ת תומכת/מתנגדת.... מציג עמדה בעד/ נגד..... לאחר מכן על התלמיד/ה לכתוב את הנימוק לעמדה בצורת ביסוס וקישור.

בפרק זה אם תלמיד/ה כתב/ה בשאלה מסוימת שתי תשובות אפשריות – תיבדק התשובה הראשונה.

#### ד. פרק רביעי: שאלות עמדה

הנחיות כלליות:

בשאלה זו- נדרש התלמיד ללמוד את מיומנות בניית הטענות:

$$\text{טיעון} = \text{טענה} + \text{נימוקים} (+ \text{מסקנה}).$$

על התלמיד לענות על שאלת עמדה בשני חלקים:

טענה: הטענה חייבת להתבסס על הסוגיה השנויה במחלוקת שמופיעה בשאלה, על התלמידים להציג עמדה התומכת בטענה או מתנגדת לה. העמדה אינה חייבת להיות עמדה אישית אותנטית אך עליה להיכתב בגוף ראשון. חשוב להדגיש שמדובר בעמדה ולא בהתלבטות. "אני בעד" או "אני נגד".  
נימוקים: נימוקים שבאמצעותם התלמידים מבססים את הטענה (עמדה).  
נדרש לכתוב שני נימוקים נפרדים ושונים, כל נימוק מציג מושג אחר באזרחות, ומקשר בין המושג ובין הטענה.

#### שלבים בבניית תשובה – המלצות כיצד להנחות את התלמידים:

שלב מקדים:

1. זיהוי הנושא המרכזי בו עוסקת השאלה והבנת הסוגיה השנויה במחלוקת
2. הצפת פריטי מידע ומושגים שונים, מתוך החומר שנלמד בשיעורי האזרחות, הקשורים לנושא השאלה ורלוונטיים לסוגיה שבמחלוקת; עליהם יוכל התלמיד לבסס את נימוקיו לטענה שיטען.
3. מיון פריטי המידע והמושגים – ע"פ סוגי הטענות האפשריים [תמיכה / בעד – שלילה / נגד]

#### שלב כתיבת התשובה:

- א. נקיטת עמדה ביחס לסוגיה השנויה במחלוקת והצגתה כטענה:  
לדעתי צריך... / אני בעד / אני תומך / אני מתנגד / אני שולל / אני סבור שלא צריך..... +  
הסוגיה שבמחלוקת.
- ב. כתיבת שני נימוקים שונים, כשכל אחד מהם נשען על פריט מידע אחד לפחות, שנדלה מהידע אותו רכש התלמיד במסגרת לימודי האזרחות  
הנמקה: - ההנמקה צריכה להתייחס ישירות לסוגיה שבמחלוקת, ולתמוך בעמדת הכותב אותה הציג בשלב הטענה.  
ההנמקה יכולה להתבסס על הסבר רעיוני-עקרוני ו/או על דוגמאות קונקרטיות, ובלבד שייעשה שימוש נכון בשפת האזרחות.  
בכל אחד מהנימוקים (ההסברים) בתשובה צריך התלמיד לקשר בין עמדתו, לבין מושג שלמד, ובאמצעותו הוא מבקש להוכיח את טענתו.  
שני ההסברים שנותן התלמיד צריכים להיות שונים זה מזה.

ג. ניתן להציג לשאלת העמדה **תשובה אמביוולנטיות** (דו-ערכית) הכוונה איננה שניתן להציג טיעון אחד תומך (בעד) וטיעון אחד מתנגד (נגד), אלא שניתן לקשר **את אותו המושג** לטיעון חזק תומך (בעד) ולטיעון חזק מתנגד (נגד) תוך המחשת האמביוולנטיות של בעל/ת העמדה.

בהצלחה!